

Απόστολος Λ. Πιερρής

**ΛΥΚΟΣΟΥΡΑ, ΛΥΚΑΙΟ
ΚΑΙ Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ
ΕΠΙΚΟΥΡΙΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ ΣΤΙΣ ΒΑΣΣΕΣ**

*Ἀρχὰ μεγάλας ἀρετᾶς,
ὄνασσ' Ἀλάθεια, μὴ πταίσης ἐμάν
σύνθεσιν τραχεῖ ποτὶ ψεύδει*

Πίνδαρος Fr. 205 Maehler

Η Πελοπόννησος περιφράσσεται κατά την περίμετρό της από έναν κύκλο υψηλών οροσειρών και χαμηλότερων, αλλά πυκνών βουνίσιας συμπλεγμάτων που αποχωρίζουν περιβάλλοντας το ευρύ εσωτερικό της. Στον βορρά, το μέγα παραπέτασμα Ερύμανθου - Αροανίων (Χελμού) - Κυλλήνης (Ζήρειας) αφήνει ελάχιστο γήινο κατώφλι προς τον Κορινθιακό-Πατραϊκό, διανοιγόμενο στην περιβόητη εύφορη πεδιάδα

Κορίνθου-Σικυώνος ανατολικά, στα επίπεδα της δυτικής Αχαΐας δυτικά. Ανατολικά η Αργολίδα διακρίνεται από το εσωτερικό με τον φράκτη που προεκτείνει το Αρτεμίσιο. Ο Ταϋγγετος και ο Πάρνων στα Νότια και Νοτιοανατολικά, ένα ορεινό πέλαγος στα δυτικά και νοτιοδυτικά συμπληρώνουν το ανάγλυφο. Εκτός από στενές παραθαλάσσιες λωρίδες ξηράς και μερικές σχετικά υπολογίσιμες πεδιάδες (της κοίλης Ήλιδος, του Ευρώτα, η Μεσσηνιακή, του Άργους και ο Κορινθοσικυωνικός κάμπος), το υπόλοιπο της Πελοποννήσου απαρτίζει τον Αρκαδικό πυρήνα της. Αρχική της ονομασία ήταν η Πελασγιώτις (Απολλόδωρος, *Βιβλιοθήκη*, II 9)

Στην Αρκαδία η πολιτισμική διαστρωμάτωση εκφράζεται με χαρακτηριστική ιδιάζουσα σαφήνεια στη θρησκευολογική της διάσταση. Αυτό οφείλεται στο ότι η περιοχή παρέμεινε κατά την αρχαιότητα εκτός των μεταναστευτικών οδών κατά τις μεγάλες μετακινήσεις φυλών και μεταπτώσεις ισχύος. Οι επιρροές λοιπόν εν προκειμένω αφορούν στην πρόσληψη των ξένων στοιχείων και δομών, όχι στην άμεση επιβολή ή σύγκραση. Έτσι αναδεικνύεται πεφανερωμένη η **τριπλή φυσιογνωμία της: επί (α) Πελασγικού θεμελίου χθονιότητας και (β) Αχαϊκής υπερδομής ισχύος, ανιδρύθη (γ) το Δωρικό βίωμα της Μορφής του Κάλλους.**

Το Πελασγικό στρώμα εκφράζεται ουσιαστικά με τη λατρεία αφενός των Ποσειδώνος-Δήμητρας-Δέσποινας και αφετέρου του Πάνα. Θεμελιώδης νεολιθική εμπειρία είναι της χθόνιας γονιμότητας. Η Γη ως αρχέτυπο θήλυ γεννάει ζωή σε φυτά και ζώα, τρέφει το ζών και εγκολπίζεται το θανών. Γέννα, τροφή και θάνατος ενσωματώνονται στον Κύκλο της Περιοδικότητας. Πηγή και κατάληξη της ζωής είναι η έξοδος και είσοδος στον σκοτεινό μυχό της κοσμικής μήτρας, στον ίδιο Κόλπο συλλαμβάνεται και ενταφιάζεται το ζών.

Ο αποκαλυπτικός μύθος αυτής της εμπειρίας απαντά με παραλλαγές στη ζώνη Λυκόσουρας-Φιγάλειας-Θέλπουσας της

Δυτικής Αρκαδίας. Στην άφατη θλίψη της η Δήμητρα, Μήτηρ καθ' εαυτή, για τον Χαμό (βιασμό και ισοδύναμο θάνατο) της Κόρης, διώκεται από τον Ποσειδώνα (Πόσις-Πους) για συνουσία. Τον αποφεύγει, τρέπεται εις ίππο, αλλά ο χθόνιος κυρίαρχος της Γης συνέρχεται μαζί της ως μεγασθενής ίππος και αυτός, αρχέτυπο ακάθεκτης, μαριώδους επιβασίας. Μήτηρ και Κόρη, το Θήλυ ως γυνή, πάσχουν τα αυτά βιώνοντας τον θάνατο στην απώλεια της παρθενίας. Από την ίππια σύζευξη γεννάται η Δέσποινα, η Κυρία της γένεσης.

Τα Μυστήρια της Χθονιότητας συνίστανται ακριβώς στην ταυτότητα γονιμότητας και σήψης, γέννησης και φθοράς, ζωής και θανάτου. Σώζει δε η αλήθεια. Η συνειδητοποίηση του κοσμικού μυστηρίου είναι η οδός σωτηρίας, ο ησυχασμός της ψυχής. Στον Αρκαδικό Πελασγισμό η ουσία φαίνεται καθαρά. Σύζυγος – Επιβήτωρ – Πόσις – Πους – Άδης είναι ο αυτός θεός, ο χθόνιος Ζευς, ο Ποσειδών. (Ως Ίππιος είναι πανταχού παρών στην αθάλασση Αρκαδία). Η συνουσία είναι βιασμός και θάνατος. **Βιάζεται το σκότος του μύχιου κόλπου για να γεννήσει προς θάνατο. Η γέννηση έχει προεγγεγραμμένο τον θάνατο στην ίδια την σύλληψή της. Αλλά το Σκότος δεν δύνει ποτέ. Η Γη βιαζόμενη και θνήσκουσα ζει. Αυτή η αποκάλυψη συνιστά τα θήλεια Μυστήρια. Η οδός σωτηρίας κατ' αυτά είναι το θήλυ. Το πάθος του βιαζόμενου σκότους ουδέποτε φωτίζει την ατέλειωτη κοσμική νύχτα του – ποτέ δεν την αλλοιώνει. Βιάζεται για να γεννήσει εις φως αλλά αυτό το ίδιο παραμένει ο αφώτιστος μυχός του Είναι. Το γυναικείο ήθος είναι αμετακίνητο, μένει στην νυκτέλια ουσία του, σαν το σκοτάδι του άντρου της ύπαρξης. Το φως έρχεται και παρέρχεται, λάμπει αστραποβολώντας την επιφάνεια, αλλά ο σκοτεινός μυχός ουδέν πάσχει πάσχοντας τον βιασμό του φωτός. Θα ήταν μεταφυσική ματαιότητα αν το φως προσ-παθούσε να φωτίσει το σκοτάδι. Γιατί το Φως είναι ο θάνατος του Σκότους. Αλλά το Φως δεν ενδιαφέρεται και**

δεν ασχολείται με το Σκότος από το οποίο προήλθε και στο οποίο ανάφτηκε, χαιρείται το Κάλλος του, δεν πάσχει ουδέν, και δεν προσπαθεί τίποτε. Είναι τέλος και τέλειο και πλήρες και όλον. Τίποτε δεν του λείπει, ουδενός χρήζει.

Και πρώτιστο λοιπόν μυστήριο Πελασγικού Αρκαδισμού αποκεκαλυμμένο στην Λυκό(σ)ουρα (Λυκώρεια), όρο και όριο, ώρα και προστασία του Φωτός (λύκου) [Cf. H. Usener, *Götternamen*, pp. 208-210]. Οι φρικτές θυσίες τεμαχιζομένων ζώντων ζώων (Παυσανίας VIII, 37, 8) στο γαληνιαίο τοπίο, προετοιμάζουν την ηρεμία της ψυχής από το πάθος της ύπαρξης, από την ασίγαστη κοπιώδη μέριμνα του χρόνου και την άπειρη αγωνία του ζώντος θανάτου. Η σκηπτρούχος Κυρία της Λυκόσουρας δεν πάσχει τα της Περσεφόνης. Η δε ροιά εξορίζεται του άγιου ιερού της (Παυσανίας VIII, 37, 7). Αδέσποτη η Δέσποινα εφορεύει τη γένεση μένουσα εκτός αυτής. Γι' αυτό και συμπαρίσταται της ενθρόνου Διάδος των Μεγάλων θεαινών ορθή η παρθένος Άρτεμις, τοξοφόρος, δαδοφόρος και οφιούχος (Παυσανίας VIII, 37, 4). Η μυστηριακή αυτή Άρτεμις είναι κόρη της Δήμητρας και όχι της Λητούς, όπως διδάσκει ο Αισχύλος (Παυσανίας VIII, 37, 6. Cf. Αισχύλος Fr. 333 Radt).

Η κυριαρχία της Παρθένου Δέσποινας, εφόρου των συμβόλων του Μυστηρίου (κρατάει την Ιερή Κίστη στα γόνατά της, Παυσανίας, VIII, 37, 4), αμώμου αυτής (αντιθέτως προς την Κόρη) από το θανάσιμο στίγμα της γένεσης, το μίασμα του εν ζωή θανάτου, προϊδεάζει τη θρησκεία του Ερχόμενου Απόλλωνα. Τον αρχέγονο χαρακτήρα της λατρείας της υποδηλώνει και η παρουσία του Τιτάνα Ανύτου, ως τροφού της Δεσποίνης στο λατρευτικό σύμπλεγμα του Ναού της στη Λυκόσουρα. «Ταύτην μάλιστα θεῶν σέβουσιν οἱ Ἀρκάδες τὴν Δέσποιναν, θυγατέρα δὲ αὐτὴν Ποσειδῶνός φασιν εἶναι καὶ Δῆμητρος» (Παυσανίας VIII, 37, 9).

Ο Πελασγικός Ποσειδών είναι ο Επιβήτωρ της Γης, φαλλικός βιαστής της σεμνής χθονιότητας προς γονιμότητα. (Cf. τη μελέτη μου “Origin and Nature of Early Pythagorean Cosmogony” in Apostolos L. Pierris, *The Emergence of Reason from the Spirit of Mystery*, vol. II, *Mystery and Philosophy*, p. 175 και n. 32, p. 227). Κατά μια παράδοση, ο Ποσειδών και η Χθονίη (= Γη, cf. Φερεκύδης της Σύρου) ήσαν οι πρώτοι κάτοχοι του Μαντείου των Δελφών (Παυσανίας Χ, 5, 6, από την στον Μουσαίο αποδιδόμενη «Ευμολπία», Fr. 74 Bernabé. Ήδη ο Καλλίμαχος καταγράφει την παράδοση, Fr. 593 Pfeiffer από τα Σχόλια στις Ευμενίδες του Αισχύλου v. 27). Η παράδοση αυτή για τους Δελφούς απηχεί την Πελασγική-Αρκαδική μυθολογία.

Ο Παν συστοίχως και αντιστοίχως είναι η φαλλική αρρενικότητα στη νεανική της ακμή, σφριγώσα και οργώσα, αμέριμνη της γενετησίου λειτουργίας της. Είναι κατ' εξοχήν θεός Αρκαδικός (Παυσανίας, VIII, 26, 2). Προέρχεται από τον Κρόνιο βίο της τιτανικής «αθωότητας» του απολαμβανόμενου φυσικού. Εξ ου και ενέπνευσε, παρά την αχαλίνωτη, χαίρουσα, ανεπίστροφο, σφύζουσα ανέμελο πλησμονή της ύπαρξής του, τον νεωτερικό Αρκαδισμό της νοσταλγικής ειδυλλιακότητας (Poussin). Το τεχνητό ορέγεται ανικανοποίητα την αναμάρτητη πλέρια ηδονή της φυσικότητας. Κατ' αυτό το ουσιώδες διαφέρει το Ευρωπαϊκό κλασσικό ειδυλλιακό από το Ελληνιστικό ποιμενικό του Θεόκριτου. Αλλά ο Πάν της Αρκαδίας εμπνέει αμφότερα.

Υπεράνω του Ιερού της Δεσποίνης στη Λυκόσουρα, ολίγον κάτωθεν του τείχους της ακροπόλεως ελατρεύετο ο Παν (Παυσανίας, VIII, 37, 11), πανίσχυρος θεός και μαντικός εκεί (*ibid.* §§11 και 12).

Η Κουρητική, και ακόμη και μαντική, ιδιότητα του ποιμενικού Πανός τον εξομοιάζει προς τον Απόλλωνα. Είναι ο Πελασγικός Νεαρώδης, το άρρεν ως «ωραίον» εν ακμή, ασχέτως της γενετησίου

μείξεως. Συμπληρώνει τον Ποσειδώνα ανάλογα προς τον τρόπο που η Δέσποινα εκφράζει την άλλη όψη από τη Μητρική Δήμητρα του θήλεος.

Με τον εξαπολλωνισμό της προγενέστερης θρησκευτικότητας ο Παν γίνεται κατά Πίνδαρο υιός του Απόλλωνος (Fr. 100 Mähler). Κυβερνά την Αρκαδία και είναι φύλαξ κύων των αδύτων της Μεγάλης Μητρός, των σεμνών Χαρίτων τερπνόν ευνόημα (Πίνδαρος Fr. 95 και 96 Mähler), χορευτής τελεώτατος (Fr. 99 Mähler). Ακριβώς όπως το ιερό του στη Λυκόσουρα εποπτεύει και εφορεύει το τέμενος της Δέσποινας. Ο Πίνδαρος είχε ανεγείρει παρά την οικία του στη Θήβα ιερό της Μητρός των θεών και του Πανός (Σχόλια στους Πυθιονίκες του Πινδάρου, ν. 138 και 139b). Και αντιστρόφως η ποιμενική ιδιότητα του Πανός μεταφέρεται στον Απόλλωνα Νόμιο (των νομών όπως και των κατανομών) πάλι από τον Πίνδαρο (Fr. 104b Mähler, *Δαφνηφορικόν εις Γαλάξιον*, υπεραφθονία γάλατος από κοπάδια). Την συνάφεια των δύο θεών στην Αρκαδία επιφαίνει και η αναγραφή *“θεῶν τῶν πρώτων”* παρά τα ανάγλυφα του Απόλλωνος και του Πανός που μαζί με τις δύο Ωρες κοσμούν την αγία τράπεζα στο εμπρόσθιο μέρος του ιερού περιβόλου των Μεγάλων Θεαινών στην αγορά της Μεγαλόπολης (Παυσανίας VIII, 31, 3). Η ιδιοχαρακτηριστική εικόνα του Αρκαδικού Πανός ολοκληρώνεται με την ιεροτελεστία της Άνοιξης, τον θνήσκοντα και ανιστάμενο Νεαρῶδη Ανθό της ύπαρξης. Αυτό αποτελεί την ειδητική διαφορά της θρησκευτικότητας των δύο θεοτήτων.

[Δείτε τη μελέτη μου *«Παν ο Μέγας τέθνηκεν – Ιεροτελεστία του Έαρος: Συμβολισμοί Θανάτου και Ανάστασης σε Sumer και Αρκαδία»*, στο site του Ινστιτούτου, Research Projects: *«Απόλλων Επικούριος στις Βάσσεις»*].

Επί της Πελασγικής βάσης οικοδομεί την δομή της η Αχαιική εμπειρία της Δύναμης. Τη συγκέντρωση ισχύος του Μυκηναϊκού Ανακτόρου συνοδεύει η λατρεία της Ουράνιας Δύναμης. Ο

επιβατεύων Ποσ-ειδών του βιασμού γίνεται Ουράνιος Πατήρ, και κατ' ακολουθία Σύζυγος. Τη λειτουργία αυτή αναλαμβάνει ο Ζευς.

Επιρροή ασκήθηκε από την Ανατολία, πολιτικά από τη Χιτιτική συνομοσπονδιακή Αυτοκρατορία, δια της έλευσης του Τανταλίδη Πέλοπα. Η Λυδοφρυγική καταγωγή του συνδέεται θρησκευολογικά με την ιδιαίτερη λατρεία του Ισχυρού Υψίστου, τη θυσία προσφοράς του πολυτιμότερου αποκτήματος, του αρσενικού τέκνου, μικρού παιδός. Σε αυτό παραπέμπει η αρπαγή του Γανυμήδη, πριν εξαπολλωνισθεί ως ερωτοχτύπημα του Διός. Είναι θυσία στον Ύπατο της Ισχύος, στον Άγιο Ισχυρό. Και τα Ταντάλεια δείπνα την ίδια πρακτική δηλώνουν προσφοράς του Πέλοπα εις δείπνο θεών. Την ερωτική μεταμόρφωση του μύθου βλέπουμε να διενεργείται από τον Απολλώνειο Πίνδαρο στον μεγαλειώδη πρώτο Ολυμπιονίκη I, 25 sqq. Όμοια και τα Θυέστεια δείπνα. Η θρησκευτικότητα του Ύψιστου εμφιλοχωρούσε στους Πελοπίδες. Συνάντησε την Αρκαδική αρχέγονη ιεροθυσία όπως εκφράζεται στον μύθο του Λυκάονος. Σε αυτόν τον Λυκάονα (όνομα και πράγμα), υιό του πρωτανθρώπου, γηγενούς Πελασγού, ανάγεται τόσο η ίδρυση της Λυκόσουρας στα ανατολικά του Λυκαίου ως πρώτου πολισίματος επί γης, όσο και η θυσία βρέφους στην κορυφή του αυτού όρους προς τον Λύκαιο Δία.

*Λυκάων δὲ ὁ Πελασγοῦ τοςάδε εὗρεν ἢ ὁ πατήρ οἱ σοφώτερα:
Λυκόσουράν τε γὰρ πόλιν ᾤκισεν ἐν τῷ ὄρει τῷ Λυκαίῳ, καὶ Δία ὠνόμασε
Λυκαῖον, καὶ ἀγῶνα ἔθηκε Λύκαια.*

*Λυκάων δὲ ἐπὶ τὸν βωμὸν τοῦ Λυκαίου Διὸς βρέφος ἤνεγκεν
ἀνθρώπου, καὶ ἔθυσσε τὸ βρέφος, καὶ ἔσπεισεν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τὸ αἷμα. καὶ
αὐτὸν αὐτίκα ἐπὶ τῇ θυσίᾳ γενέσθαι λύκον φασὶν ἀντὶ ἀνθρώπου.*

*λέγουσι γὰρ δὴ ὡς Λυκάονος ὕστερον αἰεὶ τις ἐξ ἀνθρώπου λύκος
γίνοιτο ἐπὶ τῇ θυσίᾳ τοῦ Λυκαίου Διός, γίνοιτο δὲ οὐκ ἐς ἅπαντα τὸν βίον·
ὁπότε δὲ εἶη λύκος, εἰ μὲν κρεῶν ἀπόσχοιτο ἀνθρωπίνων, ὕστερον ἔτει*

δεκάτῳ φασὶν αὐτὸν αὐθις ἄνθρωπον ἐκ λύκου γίνεσθαι, γευσάμενον δὲ ἐς αἰὲ μένειν θηρίον.

(Παυσανίας VIII, 2, 1; 3; 6)

Η ιερουργία του Λυκαίου ετελείτο εν απορρήτῳ:

ἐπὶ τούτου τοῦ βωμοῦ τῷ Λυκαίῳ Διὶ θύουσιν ἐν ἀπορρήτῳ· πολυπραγμονῆσαι δὲ οὐ μοι τὰ ἐς τὴν θυσίαν ἠδὺ ἦν, ἐχέτω δὲ ὡς ἔχει καὶ ὡς ἔσχεν ἐξ ἀρχῆς.

(Παυσανίας VIII, 38, 7).

Η θυσία του Φοίξου και της Έλλης από τον Αθάμαντα στο Λαφύστιο της Βοιωτίας προς τον Λαφύστιον (τον καταβροχθίζοντα) Δία εντάσσεται στην ίδια λογική (Παυσανίας IX, 34, 5).

Ο αρμόζων τόπος τέτοιου τύπου θυσίας είναι η κορυφή όρους. Στο Λύκαιο της Παρρασίας, τον Αρκαδικό Όλυμπο (= τον Λάμποντα), την ιερή των Αρκάδων κορυφή (Παυσανίας, VIII, 38, 2). Εκεί γεννήθηκε ο Ζεύς, και σε τόπο καλούμενο Κρητέα (όχι στην Κρήτη κατά τις κοινές παραδόσεις) ετράφη. Το αρχέτυπο των φρικτών θυσιών είναι ο ίδιος ο μύθος του θεού: τον Δία βρέφος θα τον κατάπινε ο Κρόνος αν δεν του προσέφεραν υποκατάστατο λίθο.

Κάτω από τον βωμό της κορυφής με τις άρρητες ιερουργίες, στον τόπο τέλεσης των αγώνων Λυκαίων, υπήρχε ιερόν του Πανός (Παυσανίας, VIII, 38, 5). Όπως και στις δυτικές κλιτύς του Λυκαίου, και επίσης προς νότο στα Νόμια όρη, στην τοποθεσία Μέλπεια, όπου βρήκε ο Παν το μέλος της σύριγγας και την αρμόζουσα μολπήν (Παυσανίας VIII, 38, 11).

Παρά τη χθόνια γονιμότητα και την ουράνιο ισχύ, τρίτον και πεμπτουσία του Ελληνισμού ανεφάνη το Ολύμπιο του Απολλώνιου Κάλλους. Η κραταιή εμφύτευση του αιγλήεντος πρωθήβη θεού στην ανατολική πλαγιά του Λυκαίου ως Παράσσιος Απόλλων, προς τη Δύση δε στις Βάσσεις της Φιγαλείας ως Απόλλων Επικούριος, χαρακτηρίζει εύγλωττα το φαινόμενο της τριπλής διαστρωμάτωσης.

Η Απολλώνια επιβολή γίνεται εδώ σε μέρη έντονης και βαριάς χθονιότητας, ισχυρής και άκρας ουρανιότητας. Οι λατρείες της Μεγάλης Δήμητρας και της Ευρυνόμης στη Φιγάλεια αφενός και της Δέσποινας στη Λυκόσουρα αφετέρου, και εν μέσω αυτών η του Λυκαίου Διός ως Ύπατου Ύψιστου θεού στο ομώνυμο όρος, πέριξ δε τριπλή λατρεία του Πανός, δημιουργούν την άκρα αντίστιξη προς την επιβολή της Απολλώνιας θρησκευτικότητας κατά το Δωρικό βίωμα του κάλλους. Διττή πάλι ήταν η Απολλώνια επιφάνεια: Παρράσιος (και Πύθιος, Πausανίας VIII, 38, 8) στη ανατολική πλευρά του Λυκαίου, ακριβώς παρά την Κρητέα, τόπο γέννησης του Διός, και Επικούριος στις Βάσσεσ. Η συμμετρίες διαδηλώνουν την υπεροχή του νέου θεού Άνακτα.

Αυτό το θρησκευολογικό δεδομένο επέδειξε μορφολογικά ο μέγας αρχιτέκτων του Ναού του Επικουρίου στις Βάσσεσ.

Ο Σηκός του Ναού διαμορφώθηκε με τις προβολές από τον τοίχο και τους ημικίονες εις σύμβολο κοσμικής μήτρας με μυχούς (cf. Φερεκύδης εκ Σύρου). Η υπερκείμενη εσωτερική ζωφόρος θεματολογεί την επικράτηση του Απολλώνιου ιδεώδους: η Κενταυρομαχία με τους Λαπίθες του θεού κατά των ιππίων μειξοτεράτων και η Αμαζονομαχία με τους κουρήτες οπλίτες του Ελληνισμού κατά των θηλυβαρβάρων. Προσβάλλονται ταυτόχρονα η ιπποσύνη και η θηλότητα του συστατικού μύθου των Πελασγικών μυστηρίων.

Τον Σηκό εφορεύει ο μονήρης κορινθιακός κίων, νέα επί τούτου δημιουργία, σύμβολο διακοσμητικό του κοσμικού ανθού μεταξύ των κατά 45° κεκλιμένων εκατέρωθεν αντίστοιχων προβόλων που διαχωρίζουν τον σηκό του ναού από το άδυτο. Και όπισθεν αυτού του γλυπτικού φαλλικού ανθού, το Άδυτο, με ίδια θύρα κατά την ανατολή ανοιγόμενη προς την κορυφή του Λυκαίου. Παρόλο που δεν υπάρχει σημαντική κατάλληλη θεμελίωση εντός του αδύτου για βαρύ αντικείμενο, το χάλκινο άγαλμα του Απόλλωνα, «θεάς άξιον», που μετεφέρθη στη

Μεγαλόπολη κατά την ίδρυσή της, πρέπει να έδρευε εκεί, στον δυτικό τοίχο ορώντας την Ανατολική πύλη και συντονιζόμενο σε ευθυγραμμία προς τον Ολύμπιο πια Λύκαιο Δία, ως Υιός προς Πατέρα, και μάλιστα Υιός Άναξ τελεσφορών εις άκρον την ουσία της Ολυμπιότητας, Κανών αυτός τέλειος νεαρώδης και της Πατρικής ακόμη Υπόστασης (Παυσανίας VIII, 30, 3-4). Το άγαλμα έκειτο αργότερα προ του αβάτου περιβόλου του Λυκαίου Διός στην αγορά της Μεγαλόπολης, εντός του οποίου υπήρχε άγαλμα του Πανός (§2).

Η αρχιτεκτονική μορφή του Ναού εκφράζει την τριπλή διαστρωμάτωση του Αρκαδικού θρησκευολογικού βιώματος. Είναι έργο μιας μεγαλοφυΐας: του Ικτίνου (Παυσανίας, VIII, 41, 9).

Κατά την συμβολική μεγαλόνοια και η της τέχνης. Ο Δωρικός ρυθμός εμπλουτίζεται στον Παρθενώνα αφενός με χαριέστερες αναλογίες από την «τετραγωνική» βαρύτητα της ουσίας του, αφετέρου δε με την εξωτερική ιωνική περιβάλλουσα ζωφόρο, ενώ και οι μετόπες πληρούνται αναγλύφων και κατά τις μακρές πλευρές του ναού. **Η αυτή ιδέα της ιωνικής ζωφόρου μεταφέρεται στην περίπτωση του Ναού των Βασσών από το εξωτερικό μέρος στο εσωτερικό του σηκού για συμβολικούς λόγους, καινοτομώντας ταυτόχρονα αισθητικά.** Δεν επεκτείνεται στο άδυτο γιατί ο συμβολισμός του ισχύει επί των μυχών του κολπικού σηκού και γιατί οι δύο χώροι αντιπαρατίθενται σθεναρά. Ανοιγομένης της ανατολικής θύρας κατά την ανατολή και την άνοδο στον ουρανό του νέου βασιλέως ήλιου, καταυγασμός φωτός θα πλημμύριζε το άδυτο όπισθεν της σκοτίας του πολύμυχου άντρου του σηκού. Η χρήση ιωνικών εσωτερικών ημικιώνων παρά τη Δωρική εξωτερική περίσταση, καθώς και η επινόηση του Κορινθιακού κionoκράνου ως συμβόλου κοσμικού ανθού δημιουργούν συνθετότερη αρμονία. Η επιτυχία της συμβολικής αυτής απαίτησης οδήγησε σε νέο αρχιτεκτονικό κανόνα, τον Κορινθιακό, παρά τον Δωρικό και τον Ιωνικό.

Η τολμηρή δημιουργικότητα της αρχιτεκτονικής σκέψης που δημιουργεί κανόνες, η τέλεια προσαρμογή συμβολισμού και αισθητικής, η συνθετότερη αρμονία της δομής, η τριπλή αυτή αριστεία τοποθετεί τον Ναό των Βασσών μεταξύ Παρθενώνας (447-432 π.Χ.) και Ερεχθείου (~421-407 π.Χ.). Φυσικά μένει στη Δωρική μορφή, και αυτό τον τοποθετεί στην τροχιά του Παρθενώνα. Τα πάντα συγκλίνουν στον μεγάλο Ικτίνο.

Ο γλυπτικός διάκοσμος της ζωφόρου επίσης δείχνει το επόμενο βήμα μετά τα αετώματα του Παρθενώνα. Η δραματικότητα των στάσεων και κινήσεων, το μεγαλομερές, σχεδόν απλωμένο, ύφος, η επιτήδευση του τονισμού (θεματολογικά π.χ. δαγκώνει Κένταυρος νεαρό Λαπίθη στο χέρι στο Δυτικό αέτωμα της Ολυμπίας, δαγκώνει εδώ στον σβέρκο), η παχεία γυναικεία μορφολογία, υποδηλώνουν μανιερισμό οίο π.χ. τα παραπέτα στον Ναό της Νίκης.

[Η πλαστική της ζωφόρου, η εκτίμηση των θραυσμάτων των εμπρόσθιων και οπίσθιων μετοπών του Ναού καθώς και το πρόβλημα των εναέτιων γλυπτών του, θα μελετηθούν σε χωριστή διαπραγμάτευση].

Αρχιτεκτονικά και πλαστικά χαρακτηριστικά στοιχείων και δομών, τοποθετούν χρονολογικά το Ναό στη δεκαετία 428-418 π.Χ. Αυτό ταιριάζει με τα ιστορικά δεδομένα και συνάδει με την ρητή μαρτυρία του Πausανία. Η παρουσία και επιρροή των Αθηνών στα Αρκαδικά πράγματα κατά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο αρχίζει με τα πρώτα έτη του, και μπορεί να φθάνει μέχρι τη Σικελική εκστρατεία.

[Άλλο θέμα είναι η έρευνα της θείας επίκλησης. Η ερμηνεία του Pausanία (VIII, 41, 9, - και ως υπόθεση δική του την παρουσιάζει ενώ είναι κατηγορηματικός στην αναφορά του αρχιτέκτονα), κατ' αναλογία του Απόλλωνος Αλεξικάκου στην Αθήνα επονομασθέντος έτσι δια την επικουρία του στην κατάπαυση του φοβερού θανατηφόρου λοιμού που ενέσκηψε στην αρχή του Πελοποννησιακού Πολέμου (430-427 π.Χ.), δεν

βοηθάει γιατί αντικρούεται από την σαφή δήλωση του Θουκυδίδη ότι η βαρεία επιδημία λίγες μόνο επιπτώσεις είχε στην Πελοπόννησο, ενώ κατεπόνησε τις μεγαλύτερες («πολυανθρωπότερες») πόλεις της λοιπής Ελλάδας (Θουκυδίδης II, 54, 5). Θα αναλύσω το θέμα συμπληρωματικά προς παλαιότερη μελέτη μου σε άλλο κείμενο].